

Życiorys i doświadczenia zawodowe prof. dr hab. inż. arch. Stanisława Juchnowicza²

Profesor Stanisław Juchnowicz urodził się 10 czerwca 1923 roku w Lidzie, w województwie nowogródzkim. Podstawową edukację rozpoczął w Kowalu. Uczył się następnie w Samborze, Katowicach, Drohobyczu i Lwowie – już w czasie okupacji sowieckiej. We Lwowie kontynuował równocześnie rozpoczęte w Samborze studia muzyczne w konserwatorium w klasie fortepianu.

Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej rozpoczął studia architektoniczne w Wyższej Szkole Technicznej, gdzie wykładali profesorowie z rozwiązanej Politechniki Lwowskiej.

Po wojnie rodzina zatrzymała się przez rok w Rzeszowie. Profesor zaczął tu pracę jako kreślarz w nowo powstałym Urzędzie Ziemijskim. Studia architektoniczne zrealizował na trzech uczelniach technicznych: Politechnice Lwowskiej (1942–1944), Akademii Górniczej w Krakowie (1945–1947) oraz Politechnice Gdańskiej (1947–1948), gdzie na Wydziale Architektury uzyskał dyplom magisterski pod kierunkiem prof. Stanisława Różańskiego (1948). Pracę zawodową rozpoczął na stanowisku kierownika Pracowni Urbanistycznej Z.O.R dla Odbudowy Starego Miasta w Gdańsku, spalonego w wyniku działań wojennych. Jednocześnie ze strony profesora Różańskiego pojawiła się propozycja asystentury na Politechnice Gdańskiej.

Po dwóch latach pracy nad planem odbudowy Gdańska Profesor Juchnowicz został zaproszony przez generalnego projektanta Nowej Huty arch. Tadeusza Ptaszyckiego, do współpracy przy projektowaniu i realizacji nowego miasta pod Krakowem, towarzyszącego budowie największej w Polsce hucie stali. Profesor z żalem opuścił Gdańsk i zorganizowaną przez siebie pracownię oraz Katedrę Urbanistyki. Wszak odbudowa Gdańska była dla niego wielkim wyzwaniem i głęboko się w tę pracę zaangażował.

Praca na dla Nowej Huty trwała 9 lat. Istotnym dziełem profesora Juchnowicza był jego autorski wkład przy formułowaniu ostatecznej wersji planu Nowej Huty (jako samodzielnego miasta), realizowanego w trudnych uwarunkowaniach politycznych. Równie znaczącym wkładem było projektowanie i realizacja kolejnych zespołów mieszkaniowych – tzw. jednostek sąsiedzkich – dla 30 tysięcy mieszkańców. Zrealizowana też została w znacznej mierze koncepcja teoretycznego miasta o określonych zasadach społecznych – „miasta ogrodu”.

Dziś coraz częściej myśli się o wpisaniu Nowej Huty na listę światowego dziedzictwa. Wartość tego zespołu doceniana jest przez autorytety zagraniczne. Na przykład światowej sławy teoretyk architektury profesor Joseph Rykwat stwierdza: „Nowa Huta to bardzo ciekawe rozwiązanie urbanistyczne. Czas pokazał, że została rozsądnie zaprojektowana”³.

Sam Profesor Juchnowicz, oceniając realizację Nowej Huty, w jednej ze swoich publikacji wyraża pogląd, że „dziedzictwo niechciane dzieje się wówczas, gdy spuścizna prze-

¹ Dr hab. inż. arch. Ewa Cichy-Pazder, prof. Politechniki Poznańskiej i Politechniki Świętokrzyskiej.

² Opracowanie oparto na wybranych materiałach publikowanych oraz pamięci autorki.

³ Dziennik Polski z 14.06.2013.

szłości przypomina o klęskach, obcej dominacji, braku suwerenności i zniewoleniu⁷⁴. Nowa Huta od początku wywoływała negatywne reakcje, które do dziś są żywe. Jednak dzisiejsza świadomość wielkich potencjałów i możliwości rozwoju gospodarczego, przestrzennego i społecznego wschodnich dzielnic Krakowa wraz z Nową Hutą sprawia, że jest ona coraz bardziej doceniana. Architektura wygrała z czasem.

Rok 1954 Stanisław Juchnowicz podejmuje pracę dydaktyczno-naukową na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej w Katedrze Urbanistyki, odpowiadając na propozycję jej kierownika profesora Gerarda Ciołka. Otrzymanie stypendium fundacji Forda pozwala mu wyjechać w roku 1959 na studia do Stanów Zjednoczonych, do Instytutu Studiów Urbanistycznych Uniwersytetu Pensylwańskiego w Filadelfii. Kontakt z wykładowcami tej uczelni, kreatywnymi urbanistami i architektami o światowej renomie, a także zwiedzenie wielu rozwiniętych miast w USA staną się znaczącą inspiracją dla dalszej działalności profesora – zarówno, zawodowej, naukowej, dydaktycznej i społecznej.

Po powrocie ze Stanów powstaje praca doktorska *O związkach i wpływie ruchu na formowanie dzielnic śródmiejskich miast Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej* (1962). Problematyka projektowania rozwoju miast i centrów miejskich staje się tematem wielu odczytów i referatów profesora. Zostaje też przez niego wprowadzona do programu wykładów i ćwiczeń na Wydziale Architektury PK. Skutkuje ponadto powstaniem ogólnokrajowej Sekcji Planowania Śródmieść przy Zarządzie Głównym Towarzystwa Urbanistów Polskich, którą profesor będzie kierował przez wiele lat.

Kontynuacją tego kierunku badań jest praca habilitacyjna *Metoda wyznaczania zasięgu obszaru centrów miejskich. Niektóre problemy ich struktury funkcjonalno-przestrzennej* oraz publikacja nagrodzona przez IV Wydział PAN zatytułowana *Śródmieścia miast polskich. Studia nad kształtowaniem i rozwojem centrów* (1971).

Po wyborze z międzynarodowego grona kandydatów, dokonany przez rektora Uniwersytetu im. Ahmadu Bello w Zarii (Nigeria), profesor Juchnowicz podjął się zorganizowania i kierowania na tym uniwersytecie Wydziałem Urbanistyki i Planowania Regionalnego (1973–1981). Pełnił jednocześnie funkcję dziekana Fakultetu Projektowania Środowiska (1976–1978).

Dziesięcioletni pobyt w Afryce Zachodniej obejmował zarówno działalność organizacyjno-dydaktyczną, jak i prace projektowe i realizacyjne, tworzone przy udziale współpracowników i studentów. Weryfikacja nauczanych idei następowała poprzez praktyczne zastosowanie ich w wykonywanych pracach studyjnych i projektowych dotyczących zagadnień przestrzennych, społecznych i ekonomicznych. Wykonano wówczas projekty rozwoju (Master Plan) dla czterech miast w Nigerii Północnej. Były to: Gaya, Bichi, Zaria i Gombi. Raporty z badań opublikowane w dużym nakładzie dotyczące rozwoju miast i regionów Nigerii poza celami praktycznymi, zawierały kompendium wiedzy teoretycznej i praktycznej dla potrzeb praktyki planistycznej. Prace te zaprezentował profesor na Kongresie IsoCARP w New Delhi w 1987 r. poświęconym problemom krajów rozwijających się.

W okresie pobytu w Nigerii profesor wykształcił około 200 urbanistów, którzy do dziś stanowią podstawową kadrę kraju. Wielu z nich pełni funkcje głównych urbanistów po-

⁴ *Kraków-Nowa Huta dziedzictwo niechciane. Co dalej?*, [w:] *Dziedzictwo a rozwój*, wyd. MCK, Kraków 2000.

szczególnych stanów i większych miast kraju. Stanisław Juchnowicz sprawował również funkcję eksperta ONZ na Politechnice w Ibadanie w Nigerii (1976), opracowując programy nauczania w zakresie przedmiotu „urbanistyka i projektowanie miast”. W tej roli brał udział w przygotowaniu projektów dotyczących budowy nowej stolicy państwa Abuji. Jako ekspert rządu nigeryjskiego stworzył pierwszą koncepcję planu stolicy i przedstawił ją na Kongresie Urbanistów Nigeryjskich w Ibadanie.

W trakcie pobytu w Nigerii prof. Stanisław Juchnowicz był promotorem kilkudziesięciu prac magisterskich i dziewięciu dysertacji doktorskich, recenzowanych przez znanych urbanistów i naukowców m.in. przez Kevina Lyncha i Jerzego Regulskiego.

Po powrocie z Afryki profesor objął kierownictwo Zakładu Planowania Przestrzennego na Wydziale Architektury PK (1967–1970), a w 1970 roku został wicedyrektorem Instytutu Urbanistyki i Planowania Przestrzennego WA PK. Na lata 1984–1987 przypadł okres pełnienia funkcji dziekana Wydziału Architektury PK.

W 1985 roku doprowadził do formalnego powołania przez ministerstwo Ośrodka Kształcenia Urbanistów dla Krajów Rozwijających się przy Politechnice Krakowskiej. Od początku był dyrektorem ośrodka, a od 2005 roku pełni funkcję przewodniczącego Rady Naukowej. Opracował kompleksowy i wieloaspektowy program i regulamin ośrodka, który od 2001 roku stał się Międzynarodowym Centrum Kształcenia i Studiów Urbanistycznych Politechniki Krakowskiej. W ramach Centrum profesor zainicjował powstanie studenckiego Koła Naukowego „Afryka”. W czasie swojej działalności w MCK prowadził wiele prac dyplomowych i doktorskich związanych z rozwojem miast afrykańskich.

W 1991 roku zorganizował Instytut Projektowania Miast i Regionów WA PK i został wybrany jego pierwszym dyrektorem. Kierował nim przez kilka lat.

Działalności naukowo-badawczej i dydaktycznej profesora towarzyszyła praktyka projektowa, przejawiająca się m.in. wielokrotnym uczestnictwem w urbanistyczno-architektonicznych konkursach krajowych i międzynarodowych (wiele prac zostało nagrodzonych). Do ważniejszych osiągnięć należą projekty centrów miast: Łodzi, Krakowa, Lublina i Chorzowa oraz Santiago de Chile. Prestiżowe miejsce wśród tych prac zajmuje główny budynek Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, zrealizowany w zabytkowym kompleksie (1972–1981).

Do znaczących osiągnięć profesora, jako głównego projektanta, współautora i kierownika zespołu, należy zaliczyć m.in.: uhonorowane I nagrodą Stołecznego Króleskiego Miasta Krakowa (za lata 1999–2002) *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego obszaru strategicznego Kraków-Wschód wraz z Hutą T. Sendzimira* (1996–1998), przyjęte i zatwierdzone przez Urząd Miasta Krakowa. Ważne jest też *Studium rekultywacji i rehabilitacji terenów zdegradowanych kopalnictwem węglowym w rejonie Walbrzycha* (1990–1991) oraz *Plan zagospodarowania przestrzennego Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego* (1991–1992) zatwierdzony przez władze wojewódzkie w 1993 roku i realizowany we współpracy ze stroną czeską (Śnieżnik-Jesennik). Wspomnieć też trzeba o *Projekcie parku Starorzecza Wisły w Nowej Hucie* (1996–1998).

Wśród prac naukowo-badawczych koordynowanych, kierowanych i realizowanych przez profesora zwraca uwagę Resortowy Program Badawczy Podstawowy RBPB I/C *Zagadnienia teoretyczne i metodologiczne rewaloryzacji budynków i zespołów na tle rozwoju miast*. Mieści się w tym zarówno jego koncepcja merytoryczna, kierownictwo i koordyna-

cja II stopnia, jak i współpraca interdyscyplinarna, realizowana między Politechniką Krakowską a Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu (1989–1991).

Działalność Stanisława Juchnowicza, wybitnego naukowca, projektanta i dydaktyka nie ogranicza się tylko do pracy zawodowej. Ten społecznik, przyjaciel ludzi, przyrody i zabytków kultury, działa w różnych organizacjach społecznych i zawodowych na czele z Polskim Klubem Ekologicznym (PKE) jako członek-założyciel i wieloletni jego prezes. Wprowadził klub do międzynarodowej sieci najważniejszych organizacji ekologicznych. Reprezentował też wielokrotnie organizacje ekologiczne kraju, uczestnicząc w delegacjach rządowych na konferencjach międzynarodowych dotyczących ochrony środowiska.

W czasie przemian politycznych w Polsce profesor Stanisław Juchnowicz był uczestnikiem okrągłego stołu w podzespole ds. ekologii. Działa aktywnie w różnych stowarzyszeniach, w tym w Międzynarodowym Stowarzyszeniu Urbanistów IsoCARP. Dwukrotnie był prezesem Oddziału Krakowskiego Towarzystwa Urbanistów Polskich. Pełnił przez wiele lat funkcję Przewodniczącego Komisji Architektury i Urbanistyki Oddziału Krakowskiego PAN. Jest członkiem Państwowej Rady Ochrony Środowiska i członkiem Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa od początku jego istnienia. Jest też członkiem Stowarzyszenia Architektów Polskich, w którym przez wiele lat należał do Rady SARP.

Bogaty dorobek profesora spotkał się z wieloma wyrazami uznania. Stanisław Juchnowicz otrzymał m.in. Państwową Nagrodę Artystyczną II stopnia za projekt realizacji miasta Nowa Huta oraz I zespołową Nagrodę Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa za *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego obszaru strategicznego Kraków-Wschód*. Odznaczony został Krzyżem Oficerskim i Krzyżem Kawalerskim Orderem Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej; przyznano mu Nagrodę Wydziału IV PAN, Krakowską Nagrodę SARP oraz wiele innych.

W roku 2013 profesor Stanisław Juchnowicz, w uznaniu zasług dla miasta w którym pracował i mieszka, jako pierwszy architekt, otrzymał zaszczytny tytuł Honorowego Obywatela Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa na wniosek Prezydenta Miasta.

Bibliografia

- [1] Juchnowicz S., *Encyklopedia Krakowa*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa–Kraków 2000.
- [2] *Fenomen Nowej Huty – 60-lecie powstania miasta i huty stali*, mag. Aura, nr 6/2000.
- [3] *Refleksje o znaczeniu doświadczeń*, [w:] *Eseje (...)*, 50-lecie WAPK, wyd. (...), s. 31.
- [4] *Kroniki 50-lecia Wydziału Architektury Krakowskiej*, pod redakcją Jana Władysława Rączki, wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 1996.